

Studiereis 14 tot 16 mei 2019

Inleiding

Na eerdere studiereizen naar Denemarken en Engeland, is in 2019 een studiereis gemaakt naar Duitsland. Het voorbereidende werk begon al in maart met Thomas Fischer een contact verkregen via Olaf Bos (Barenbrug). De studiereis bestond uit 3 baanbezoeken, presentaties voor een groep Duitse greenkeepers met wie de heer Fischer regelmatig bijeenkomsten organiseert en 2 avonden van socializen met onze gastheren. We bezochten zo achtereenvolgens Golfclub Gut Kaden (nabij Hamburg), Golfclub Winston (nabij Schwerin) en Golfclub an der Göhrde (Zernien). Het zijn zeer verschillende golfbanen zowel qua aanleg en ontwerp als qua ambitieniveau.

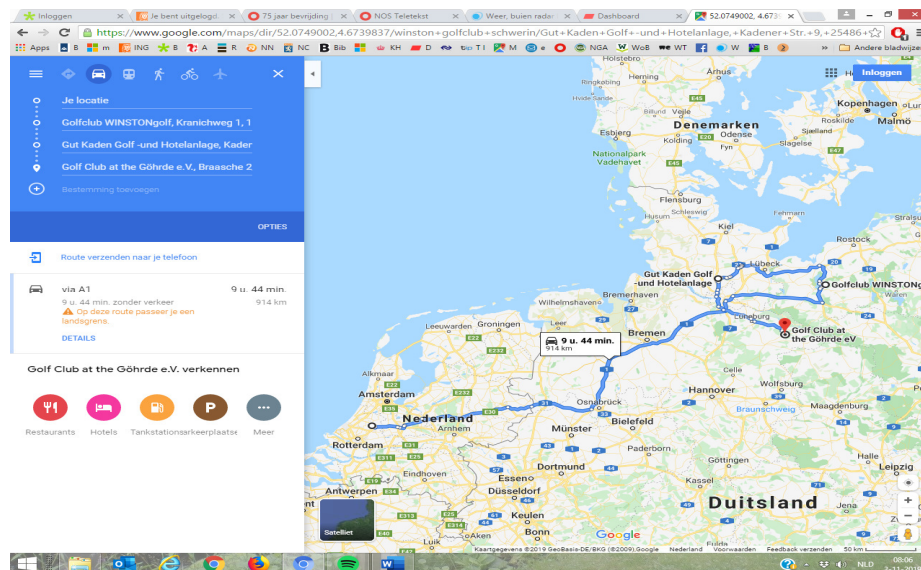
Overzicht kenmerken bezochte golfbanen:

	Gut kaden	Gut kaden	Gut kaden	Winston	Winston	Winston	Göhrde	Göhrde
	A	B	C	Open	Links	Kranich	Blauw	Wit
Aantal holes	9	9	9	18	18	9	18	18
Par heren	35	36	36	72	72	27	73	72
Lengte heren	2622	3084	3027	5815	5865	1648	5706	5940
Par dames	34	35	34	72	72	27	73	72
Lengte dames	2346	2661	2498	4969	4856	1386	5024	5219
Type baan		Park		Park	Links	Par 3	Bos	Bos
Greenfee hoog		90		85	128	22	50	
Greenfee laag		70		55	84	15	40	
Vol lidmaatschap		2150			4100		970	
Ingebruikname		1985		2002	2012	2012	1968	

Gut kaden is een complex dat 3 lussen van 9 holes met in totaal 27 holes.

Winston is een complex van 2 lussen van 18 holes en daarnaast een 9 holes par 3 baan.

An der Göhrde is een complex dat 18 holes heeft maar omdat op alle holes dubbele teeboxen zijn aangelegd, beschikt over 2 verschillende 18 holes rondes.

De route studiereis mei 2019

Op het bordes bij GC Gut Kaden met gastheer Sebastian Schulz.

Dag 1. Verslag baanbezoek Gut Kaden Golf 14-5-2019

De eerste dag van de studiereis bezochten we Gut Kaden Golf nabij Hamburg. Na 4,5 uur rijden en 421 km verder komen we aan op de golfbaan. Eenmaal uit de auto worden we welkom geheten door Thomas Fischer (gastheer voor de komende dagen) en de Hoofdgroenkeeper, Sebastian Schulz.

De baan bestaat uit 27 holes. Wij hebben 2 greens gezien die recentelijk zijn gerenoveerd en 1 green die 4 jaar geleden gerenoveerd is. Verder hebben wij het groenkeepers onderkomen en de nursery bekeken. De Hoofdgroenkeeper vertelt dat de greens in eigen beheer gerenoveerd worden. De greens hebben een viltlaag van 6 cm en het grasbestand is niet goed. De huidige greens hebben een mix van straatgras + struis- + fijn bladig Engels raai- + mos/onkruiden. De versturende viltlaag is niet meer te verbeteren door prikken/bezanden en bewerken met een Graden. De eerste green die zij hebben gerenoveerd was de putting green. De werkwijze is als volgt:

- 3 cm verwijderen met de Topfieldmaker
- Daarna nog een keer 3 cm om de toplaag op te schonen van straatgraszaad

- De surrounding verwijderen d.m.v. een zodensnijder
- Toplaag weer aanvullen met zand tot gewenste oude hoogte
- Gehele toplaag mixen met rotorkop-eg
- Aanrijden en weer in profiel brengen
- Aanbrengen van struisgraszoden
- Noodzakelijke afwerking/onderhoud
- De graszoden worden aangerold niet lang nadat de wortels contact maken met de ondergrond, zodat evt. oneffenheden nog weg gerold kunnen worden

Op de putting green zijn graszoden gebruikt uit Engeland, deze zijn met een koelwagen overgebracht. Daarna hebben ze graszoden uit eigen nursery, 7500 m², gebruikt.

Elk jaar worden er 2 greens gerenoveerd. Om nauwkeurig werk te kunnen leveren is het van belang dat de zodensnijder is voorzien van een scherp en egaal snijmes. Als dat niet in orde is, kun je dat terugzien op de greens. Met name de aansluiting kan dan dunner zijn gesneden. Dit geeft dan een ongelijkheid die niet zomaar verholpen is. Het werken met graszoden kun je heel lang terugzien op de green, het legpatroon en ongelijkheden. Na 4 jaar was dit echter niet meer terug te zien.

Deze manier van renoveren vind ik op zich goed, maar zou zelf kiezen voor inzaaien en meer greens tegelijk aanpassen: 6 of 9 in één keer. In de keuze van de grassen kan ik me vinden (struisgas), wat wel opvalt is dat de Duitse greenkeepers hoog zitten met de N-gift per hectare op de greens (140 kg).

Het greenkeepersteam van Gut Kaden is uitgedund door de komst van het hotel. Dit heeft een verschuiving van 2 fte met zich meegebracht. Voor het rollen van de greens is, door de lagere personeelsbezetting, gekozen voor een fairway roller, zelf zou ik hebben gekozen voor 2 kleine greenrollers.

De presentatie van de baan is goed. Wat opvalt is dat er veel gebieden op semi rough hoogte gemaaid worden, die eigenlijk op foregreen hoogte gemaaid moeten worden. Ik vind de baan niet DGB-proof, maar dit kan in de toekomst nog veranderen. Op dit moment worden er te weinig middelen gebruikt om duurzaam te beheren.

Marco Mooren

Toevoeging van Martin:

Een gigantisch mooi en statig clubhuis met zeer verzorgde gebouwen. Mooie natuurlijke hoogteverschillen. Oude statige bomen en lanen. Gehele complex zeer verzorgd. Greens door de opzet van het renovatieproject goed in de gewenste grassoorten. Ik zag veel roodzwenk in de greens. De net gerenoveerde greens waren wel wat minder vlak door het gebruik van eigen graszoden dan de green die vlak bij het clubhuis lag en 4 jaar geleden was gedaan. Ik vond het gebruik van de Automowers rondom het clubhuis en de eilandgreen zeer interessant. In mijn meest recente bezoek aan de site zag ik dat ze deze winter alle greens willen bewerken met de drill en fill machine. Dus misschien is de Hoofdgroenkeeper er na ons bezoek achter gekomen dat het ook anders zou kunnen.

Na afloop reden we naar ons hotel Schloss Basthorst in Basthorst. Dat is eigendom van de familie Pon die ook de golfbaan Winston bezit, waar we de volgende dag naar toe zouden gaan. In het hotel was door Thomas een zaal geregeld waar we verzamelden en de Duitse collega's ontmoetten. We begonnen met de DGB-presentatie door Flip omdat we hen eerst een idee wilden geven wat voor groep we zijn en wat we nastreven.

Door de flinke afstanden die we die dag al hadden afgelegd waren we wel achter op schema geraakt. Daarom gingen we na de presentatie direct aan het diner. De voertaal bleek toch vooral Duits wat niet voor iedereen even gemakkelijk ging, maar het werd een gezellige avond.

Dag 2. Verslag baanbezoek Winston Golf Duitsland 15-5-2019

Woensdag 15 mei stond er een baanbezoek gepland aan Winston Golf. Tijdens onze rit ernaartoe reden we door prachtige bossen en je verwacht niet echt een golfbaan met een linkscourse. De totale oppervlakte van het terrein is 202 Ha waar twee mooie banen op zijn gebouwd. De ene baan is een inland linkscourse en de andere een parkbaan. Beide banen zijn wat betreft de lay-out en beheer totaal verschillend. Winston biedt een lidmaatschap aan voor het gehele complex van 4100 euro per jaar. Een lidmaatschap van de open en par 3 kost echter 1500 euro.

Alvorens Golfclub Winston te inspecteren, waren we te gast als golfer en mochten eerst 9 holes spelen op de links course en vervolgens nog 9 op de park baan. Eerst dacht Flip met een Hollandse flight mee te gaan maar naderhand leek het toch aardiger te mixen met de Duitse collega's.

Winston Open is de parkbaan en geopend in 2002.

- 1 Ha Greens
- 1 Ha Approaches
- 8 Ha Fairways
- 1 Ha Tees
- 15 Ha Rough
- 85 Bunkers

De greens zijn ingezaaid met Penn A-4 en worden momenteel doorgezaaid met Tyeen en 007 en sinds 2016 ook roodzwenk. Vanaf 2018 gebruiken ze ook fijn bladig engels.
Het meststofverbruik zit op 155 kg N – 24 kg P en 140 kg K.

Winston Links is zoals de naam al zegt de linkscourse en is geopend in 2011.

- 1 Ha greens
- 0.65 Ha Tees
- 1 Ha Approaches
- 15 Ha Fairways
- 5 Ha Semi rough
- 49 Bunkers

Zowel de greens- tees- fairways en semi rough zijn ingezaaid met 100% roodzwenk. De greens worden 2 a 3 keer per jaar doorgezaaid. Over wat op deze baan zijn gebruik aan meststoffen is heb ik helaas niet meegekregen. Zijn staf bestaat uit 21 personen waaronder 1 course manager, 2 assistenten, 3 monteurs, 1 tuinman en 14 greenkeepers met een zeer royaal machinepark.

Als je door de bril van de greenkeeper kijkt wat beviel je dan wel en wat bepaald niet?

Wat toch wel bijzonder was vonden wij, de twee totaal verschillende banen op 1 locatie. De linkscourse die schraal was met veel ondulaties en weinig tot geen begroeiing en de parkbaan die in vergelijking met de linkscourse erg groen was en afwisselende holes had met waterpartijen en bomen.

Speltechnisch waren beide banen best oké, al werd er op de parkbaan wel groot onderhoud uitgevoerd aan de greens. Gras technisch waren wij een stuk minder enthousiast, op beide banen kwamen we nogal een behoorlijk percentage straatgras tegen. Op de linkscourse zat dit in de greens en tees en schat toch een percentage van 35 – 40 % en dat in greens die 8 jaar oud zijn. Op de parkbaan was dit door het grote onderhoud moeilijker in te schatten, maar was behoorlijk aanwezig.

Als je praat over de kwaliteit kan je dan iets zeggen over de value voor money volgens je eigen standards?

De banen waren speltechnisch redelijk in orde, maar met een jaarcontributie van €1500 en green fee tarieven van €128 op de linkscourse en €85 op de parkbaan is deze baan voor Nederlandse begrippen fors geprijsd voor wat je krijgt.

Wat heb je die dag geleerd?

Helaas niet zoveel.

Wat vond je van de keuze voor de grassoorten?

100 % roodzwenkgras op de Linkscourse is de juiste grassoort die bij zo'n baan hoort. Het past goed bij het schrale beleid en geeft de baan de uitstraling die je wilt hebben.

De samenstelling van de greens op de parkbaan met witstruissoorten (penn A4 / Tyeen en 007) is prima alleen heb ik mijn vraagtekens of je hier wel roodzwenkgras (2016) tussen kan krijgen omdat de soorten wel erg verschillend zijn. Ook het toepassen van fijn bladig engel raaigras (2018) op een green is nieuw voor mij.

Was dit duurzaam beheer in optimale zin en waarom?

Op de parkbaan zeker niet, door het gebruik van witstruis en de hoge dosering meststoffen vraagt dit om veel onderhoud in de vorm van verticuteren, bezanden en beluchten. Ook zal hier de maaifrequentie hoog zijn.

De linkscourse is een ander verhaal en hier komen ze wel in de buurt van duurzaam beheer. Al hadden we wel het idee dat de greens nog wat te rijk onderhouden werden met de intreding van Poa tot gevolg.

Heb je dingen gehoord die je op jouw baan ook zou willen invoeren?

Niet echt, maar de hoeveelheid FTE sprak me wel aan ☺

Welke zaken zou je nooit op jouw baan willen overnemen?

Cromstrijen: Uitgaande van de parkbaan, want deze komt meer overeen met onze baan als de linkscourse is de hoeveelheid meststoffen en de daarbij behorende mechanische bewerkingen. Wij zitten nu enkele jaren op de non disturbance theory en dat bevalt tot op heden prima.

Domburg: De input van meststof op de Linkscourse leek ons te hoog. Met 50kg N/ha, zaaien, dresen en wrijven kom je een heel eind.

Arjen Bosschaart en Theo Bestebroer.

In de namiddag bezochten we de werkplaats waar alle machines stonden opgesteld. Een zeer uitgebreide hoeveelheid apparaten. Daarna kregen we nog een presentatie van onze gastheer Jason over de geschiedenis en de ontwikkeling van de baan. Vervolgens had Thomas nog een interessante presentatie over de Duitse Greenkeeper Verband, vergelijkbaar met onze NGA, maar dan veel groter.

Hierna vertrokken onze Duitse collega's naar huis en wij genoten een uitstekend diner op Winston Golf alvorens naar ons hotel terug te keren. Ze weten nu ook wat een senioren portie betekent!

Toevoeging van Martin:

Ontzettend indrukwekkend complex om als golfer-greenkeeper te mogen bezoeken. Ik heb het idee dat ze de greens veel te veel bewerken. De Hoofdgroenkeeper van de open baan heb ik tijdens het bezoek kort gesproken op de driving range waar ze een belrobotic maaier en ballpicker hebben draaien. In de afgelopen maanden heb ik bijna wekelijks een aantal berichten met hem uitgewisseld m.b.t. autonoom maaien en behandelingen van greens. Een indrukwekkend machinepark maar nogmaals denk ik dat ze een duidelijker lijn zouden moeten hanteren wat ze willen met de greens. De baanbezetting is niet hoog maar ze hebben wel de druk van een aantal grote toernooien en evenementen waar ze moeten pieken. Opvallend vond ik dat wij met onze grond wel geluk hebben. De bewerking van de fairways op de open baan met een schudfrees bracht grote stenen in beweging die op hun beurt verzakkingen veroorzaakte. Het bewerken van de fairways met een vertidrain liet die stenen ook niet ongehinderd maar dit was vooral voor de vertidrain een aanslag.

Dag 3. Verslag baanbezoek Golfclub an der Görde te Zernien 16-5-2019

Deze 50jaar oude club is in 2000 van 9 holes naar 18holes uitgebreid en wordt door natuurgebieden omsloten. Op 80 ha. Wordt een gebied van 60ha. Gras onderhouden en bevindt zich een beregeningsvijver die eigenlijk te weinig buffer heeft. Hoewel dit nog geen beperkingen heeft gegeven is er wel zwijnen en kraaien schade in het seizoen. De dassen uit de omgeving zijn niet beschermd maar moeten levend gevangen worden en worden herplaatst.

De club ligt redelijk geïsoleerd en heeft daardoor niet genoeg leden om een goed onderhoudsbudget te genereren. Het green fee beleid (lokken van gastspelers) heeft dan ook een prominente plaats in de organisatie.

Het team heeft structureel een te kleine bezetting; 1 Hoofdgroenkeeper (Jurgen Sternikel) vast en 3 seizoen werkers. Ondanks dit gegeven lag de baan er degelijk bij. Bosmaaiwerk zit niet in het onderhoudsschema.

De Fescue/ Agrostis/Poa greens krijgen 260kg/ha N en er wordt 7dagen in de week gemaaid op 4,5mm. Er worden geen chemische middelen tegen onkruiden gebruik en nagenoeg geen fungiciden. De onderhoudsproblemen zitten in de onderbouw mede door de push-up greens. Het machinepark is toereikend maar toe aan vervanging. Het vocht wordt niet gemeten maar was die dag rond de 20%.

De gemiddelde neerslag per jaar ligt rond de 550mm en het beregeningswater komt via een bron op 70mtr diepte en pompt dit in de beregeningsvijver. Door de droge grondslag is de baan afhankelijk van regen. Gemiddeld werd er 29.000m³ water beregend maar in de zomer van 2018 kwam dit op 62.000m³ op 20ha.

Marco Blom

Toevoeging van Martin:

Niet heel veel van deze baan kunnen zien maar alles zag er nogal ongecompliceerd uit. Met de baanbezetting en ledenbestand deed de Hoofdgreenkeeper met een kleine bezetting er alles aan om de baan goed bespeelbaar te houden. Persoonlijk denk ik dat hij nog te veel deed. Alle dagen greens maaien in het seizoen zegt mij dat er te veel mest en water worden gebruikt wat als resultaat heeft dat de greens de toplaag hadden die we zagen. Het was die dag wel wat vochtig maar ze waren zacht, nat, zwart, viltig, anaeroob enz.

Käse aus Holland met dank aan
Thomas Fischer

Naschrift Martin:

De studiereis richting Duitsland vond ik zeer geslaagd. In de groep denk ik dat veel jongens zich liever op Engeland en Denemarken richten. Voor mij persoonlijk zou ik in het vervolg vaker naar Duitsland willen gaan. Dit komt ook omdat ik met mijn baan op 3 km van de Duitse grens ligt en de Duitse markt zowel qua wensen van Duitse golfers als eventuele leveranciers interessant is. De Duitse taal en dan vooral vaktaal is wel een struikelblok geweest in deze bijeenkomst. Daarbij waren een aantal greenkeepers 1 in het bijzonder niet ons type. Ik heb met bijna alle greenkeepers geprobeerd een persoonlijk gesprek op te zetten.

Al met al een leerzame ervaring

Naschrift Flip:

Het was wederom een groot genoegen de studiereis te maken omdat door de intensieve contacten we elkaar ook nog beter leren kennen. Ik dank mijn reisgenoten voor het opschrijven van hun indrukken en ervaringen, want die leveren een grote meerwaarde op.

Wat het aspect duurzaam werken betreft: dat kwam bij deze studiereis maar beperkt naar voren. Bij Winston nog het meeste. Zelfs bij een hoge kwaliteitsbaan als Gut Kaden, merkte je nauwelijks iets van duurzame principes en de daarbij horende monitoring. Dat was wel een beperking in onze verdere gesprekken.

Dat gold evenzo met de groep greenkeepers die wij hebben ontmoet dankzij Thomas Fischer. Misschien geeft het aan de ander kant ook aan dat, wat wij met DGB groep doen, nog zeker niet de standaard is. Er is nog werk aan de winkel!

Deelnemers DGB-studiereis:

Arjen Bosschaard (Domburgsche GC)
Erik Jan Beenackers (GC Princenbosch)
Harry Otten (Sallandsche GC)
Marco Blom (GB 't Zelle)
Marco Mooren (Rosendaelsche GC)
Martin Vrieze (GB de Voortwisch)
Theo Bestebroer (GC Cromstrijen)
Floor Drissen (Barenbrug)
Flip Wirth (DGB)